

אבני משה

גזל בדבר שאין הבעלים מקפידים

להשתמש בחפץ שיודע שהבעלים יסכים אם ישאל / ליקח דבר העומד למכירה בהקפה / לפתוח חטיף לילד בסופר טרם שילם

לקחת דבר שאין דרך בני אדם להקפיד כגון להשתמש בעט לכמה רגעים

קה. דדוקא בפחות משהו פרוטה שאין לו דין ממון והאיסור הוא רק משום צער, אז מהני מה שלא מקפידים. אבל בשוה פרוטה צריך הסכמה בפירוש. ולעניות דעתי אינו מוכרח שזה כוונת הרשב"א עיי"ש. וגם לדבריהם אפשר לצרף את מה שכתב הסמ"ע (סימן פח ס"ק ב) גבי שווי הפרוטה בימינו "דאפשר לומר שבימיהן היו הפירות והקנינים בזול ובעד פרוטה היו קונים הרבה פירות ולכך היתה הפרוטה חשובה כממון, ולפי"ז בזמנינו דאין יכולין לקנות בפרוטה כי אם מעט מזעיר, מן הדין הוה לן למימר דאין קידושי אשה סגי בפרוטה ולא פדיון הבן בשני זהובים, צ"ע". ויתבאר בעזרת השם בסמוך שגם בדבר שדרך בני אדם מקפידים אם הוא דבר שמחמת הקרבה אינם מקפידים מותר מפני שכך נהגו.

כתב השו"ע (סימן שנט סעיף א) "אסור לגזול או לעשוק אפילו כל שהוא, בין מישראל בין מעובד כוכבים. ואם הוא דבר דליכא מאן דקפיד ביה, שרי. כגון ליטול מהחבילה או מהגדר לחצות בו שיניו. ואף זה אוסר בירושלמי, ממידת חסידות".

ובפתחי חושן (חלק ה פרק א הערה לה) כתב "**משמע אפילו יש בו שוה פרוטה**. ובערוך השולחן כתב שנהגו ליטול טבק או גפרור בלי רשות בעלים, וכן כוס תה, מטעם שאין הבעלים מקפידים על זה. ומ"מ פשוט שאם יודע שזה מקפיד אסור מדינא, וכ"כ בערוה"ש". ומה שכתב שבדבר שאין מקפידים מותר ליקח אפילו שוה פרוטה יש מן הלומדים שהבינו ברשב"א (ב"ק

ליקח דבר שידוע בודאות שאילו הבעלים היה כאן היה מתרצה ליתן לו מחמת קריבותם כגון חבר חדר בישיבה הרוצה לאכול או להשתמש בשל חברו בלי ידיעתו

ובדומה לזה כתב הש"ך (סימן שנח ס"ק א) שלולי דברי התוס' היה נראה להתיר דיאוש שלא מדעת באבידה שאני שגם אח"כ אינו מייאש אלא משום שאינו יודע היכן הוא ובע"כ הוא מתייאש א"כ אמרינן מעיקרא באיסורא אתי לידיה דבמה יקנה אי ביאוש הא השתא אינו מתייאש ואלו היה יודע שהוא אצלו לא מתייאש משא"כ הכא כיון שידוע שיתרצה א"כ השתא נמי בהיתרא אתי לידיה דמסתמא אינו מקפיד על זה. אמנם בפתחי חושן (ח"ה פ"א הערה לז) כתב שלכאורה יש לחלק **שהר"ן והריטב"א לא התירו אלא כשדרך כל העולם כן**, והו"ל כעין זוטו של ים וכעין מה שאמרו ניחא ליה לאיניש דליעבד מצוה בממוניה משא"כ בנדון הש"ך שאין כן דרך כל העולם, אלא שסומך על חברו שיתרצה.

ולענין הלכה כל דבר שדרך כל העולם להשתמש ואפילו לאכול כשידוע בבירור שהבעלים היה מסכים רק שאינו כאן מותר אבל אם אין דרך כל העולם כן, אלא שסומך על חברו שיתרצה דעת התוס' ודעימה שאסור. ומדעת הרשב"א אין לנו ראייה. וגם הש"ך כתב רק בלשון אלמלא דמסתפינא. ולכן אין כאן שיטה שאפשר לסמוך עליה ואסור.

בגמרא בבבא מציעא (כב.) אממר ומר זוטרא ורב אשי אקלעו לבוסתנא דמרי בר איסק, אייתי אריסיה תמרי ורימוני ושדא קמייהו. אממר ורב אשי אכלי, מר זוטרא לא אכיל.

וביאר התוספות (ד"ה מר זוטרא) שמה שאכלו אממר ורב אשי משום שסמכו על כך שהאריס נותן להם מחלקו **אבל אין לומר שהיה סומך שיתרצה מרי בר איסק כשידוע, דהלכה כאב"י ואף על גב דהשתא ניחא ליה מעיקרא לא הוה ניחא ליה**. ומר זוטרא לא אכל דחש שמא האריס נותן מחלקו של מרי בר איסק. ומכאן מוכח שאסור ליטול את של חברו גם כשידוע שאילו היה יודע מזה היה נותן לו. וכך כתבו הגהות אשר"י והמרדכי (שם).

אמנם הר"ן (שם) כתב "ורשב"א תירץ דאפי' לית ליה חולקא בפירות שרי **לפי שאומדן הדעת הוא שאין בעל הפרדס מקפיד בכך וכך נהגו** דומיא למאי דאיתא בתוספתא בפ"ב דב"ק הבן שהיה אוכל משל אביו וכן עבד שהיה אוכל משל רבו קוצה ונותן פרוסה לבנו ולעבדו של אוהבו ואינו חושש משום גזל של בעל הבית שכך נהגו ומשום האי טעמא נמי אמרי' בפ' הגחל בתרא שגבאי צדקה מקבלין מן הנשים בדבר מועט".

הרוצה ליקח את של חברו ולזכות לו דבר יותר טוב כנגד בלי דעתו

אתה מלך אתה, ומלך פורץ לעשות לו דרך ואין מוחין בידו.

והרא"ש (שם) חידש שדוקא שאין העדשים מזומנים בידו (והטעם כתב הסמ"ע שמא לא יהיה לו במה לשלם אח"כ. ואפשר להוסיף שמא ישכח או

הגמרא בבבא קמא (ס:) מביאה שבשעה שדוד היה במלחמה עם פלשתים שלח לחכמים מהו ליטול גדישין של שעורין דישראל ליתן לפני בהמתו, על מנת לשלם גדישין של עדשים דפלשתים ושלחו ליה חבול ישיב רשע גזילה ישלם, אף על פי שגזילה משלם רשע הוא, אבל

עוד הביא בבית אפרים את דברי הבית שמואל (סימן לה ס"ק כא) שכתב שאם קידש השליח אשה בממון המשלח ויש לשליח להחליף לא הוי גזל וכ"כ שם ס"ק ט"ו בשם הש"ג דכששולח כסף אין קפידא אם יחליף כו'. וכתב שבה גם המהרש"ל יודה, דדוקא התם שלוקח שעורים ונותן לו מן אחר חולק המהרש"ל אבל שנותן לו אותו המן ממש ואין קפידא לבעה"ב בזה או בזה א"כ נהי דאין כאן צד זכות מ"מ גם צד חוב אין כאן זה נהנה זה לא חסר הוא ושפיר דמי כל כמה שאין הבעלים מוחים להדיא, והביא לזה ראיות עיי"ש והפתחי תשובה (ס"ק ג) הניח דבריו בצ"ע ועיין מה שכתב בנחלת צבי (סימן רצב).

ימות) אבל אם יש בידו עדשים מזומנים יכול לזכות לו ע"י אחר וליקח את השעורים. וכן פסק השו"ע (סימן שנט סעיף ב).

והמהרש"ל (סימן כז) השיג על זה וכי שרי להסתחר בממון של חברו שלא מדעתו ודילמא חביב עליו שעורין מעדשים או דילמא לא ניחא ליה למכור את שלו כו' ולא אמרינן זכין אלא במידי דזכיה ואין שום צד חסרון כו' ע"ש. גם בבית אפרים (חו"מ סי' מט) תמה על הרא"ש דדלמא עדיפי ליה השעורים דרוצה אדם בקב שלו יותר מט' קבין של חברו ותירץ שלכן הטור דקדק לכתוב דדוקא שידוע שזכות הוא לו כגון בדבר העומד להמכר אבל בחפצי ביתו לא. וכן תירץ הש"ך (ס"ק ד) את קושיות המהרש"ל.

דבר העומד למכירה ורוצה לקחת בהקפה

שדבר העומד למכירה מותר ליקח ע"מ לשלם ושלכאורה פליג על הטור שהרי הטור העמיד דינו של הרא"ש בחפץ העומד להימכר ואעפ"כ הצריך הרא"ש לזכות לו את העדשים בשביל שיוכל להשתמש בשעורים, דאיכא למימר דאיירי בשאינו רוצה לשלם דמים אלא סחורה אחרת ובכי הא אין דעתו של מוכר למכור כי אם בדמים אם לא דאיכא זכיה דעדיפי הני עכ"ד והובאו הדברים ברבי עקיבא איגר (סימן שנט סעיף ב). ואע"פ שהיה מקום לפקפק בדבריו וגם נראה שהראשונים שלא תירצו כמו הראב"ד לא סוברים כן מ"מ **לענין הלכה** נראה שמותר ליקח בהקפה. בפרט שהאידינא התחזקה סברא זו דהרגילות שאותם המקפידים שלא ליקח בהקפה רושמים כן. מיהו רצוי לרשום לעצמו שלא ישכח לפרוע. ופשוט שכל זה שבעל הבית אינו כאן אבל אם הוא כאן חייבים לשאול אותו.

בגמרא במועד קטן (יז.) ריש לקיש הוה מנטר פרדיסא, אתא ההוא גברא וקאכיל תאיני. רמא ביה קלא, ולא אשגח ביה. אמר להוי ההוא גברא בשמתא. אמר ליה אדרבה, להוי ההוא גברא בשמתא, אם ממון נתחייבתי לך נידוי מי נתחייבתי לך אתא (ריש לקיש) לבי מדרשא. אמרו ליה שלו נידוי, שלך אינו נידוי. ומאי תקנתיה. זיל לגביה דלישרי לך..

והקשו הראשונים למה נידויו של ריש לקיש לאו נידוי שהרי אותו אדם עבר על לאו דלא תגזול, דאם על איסור דרבנן משמתנין על איסור דאורייתא לא כ"ש והנמוקי יוסף (שם) הביא כמה תירוצים בראשונים ומהם את דברי הראב"ד ז"ל שתירץ שריש לקיש טעה מפני שלא התרה בו תחלה שלא יאכל כי שמא היה סבור האוכל דלמכירה עומדת ודעתו לפרוע שבה לא היה איסור וכשנדהו בלא התראה שלא כדין עשה. והוכיח מכאן המחנה אפרים (גזילה סימן ה)

לפתוח חטיף לילד בתוך החנות טרם ששילם

כבר נתבאר שחפץ העומד למכירה מותר ליקח בהקפה, וא"כ כל שכן כאן שהוא עדין בתוך החנות ואין חשש שישכח או שלא יהיה לו מעות לשלם. ופוק חזי מאי עמא דבר.

כל הזכויות שמורות © משה נגר

שיעורים ועלונים קודמים ניתן למצוא באתר
"בינינו- הפצת שיעורי תורה"

בוררות

וקו הלכה 054-8566505

